

Jan van Loopik (Jaargang 7-2)

Van de Werkgroep

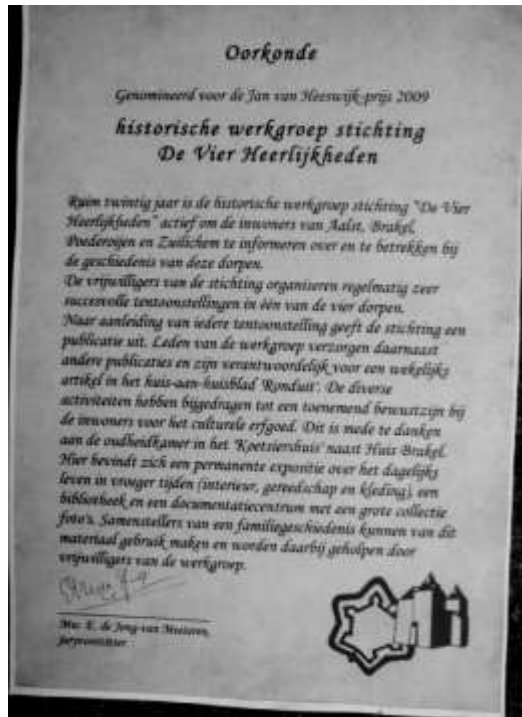
In september stond de Vier Heerlijkheden zoals gebruikelijk weer op de druk bezochte ponymarkt.

Op diezelfde dag werd ook de Jan van Heeswijkprijs uitgereikt.. Dit is een prijs die eens in de vijf jaar door de Historische Kring Bommelerwaard wordt uitgereikt aan een persoon, een groep van personen of een instelling die zich in de voorgaande vijf jaren op bijzondere wijze een bijdrage heeft geleverd voor de historiekennis van de Bommelerwaard of de verbreiding daarvan.

De Historische Werkgroep Stichting De Vier Heerlijkheden was één van de genomineerde voor deze prijs.

De prijs is tenslotte gegaan naar het Nederhemertse echtpaar Gerard en Trees Hoogbergen-Blom. Vanaf 1982 hebben zij veel onderzoek gedaan met betrekking tot “het eiland”. Ook hebben ze veel gelobbyd om het kasteel gerestaureerd te krijgen, wat uiteindelijk is gelukt.

De prijs hebben ze dan ook zeker verdiend.

Rick Spiering (Jaargang 7-2)

De Brandbommen

Na de oorlog schreef Jan Versteeg (1923 – 1999) enkele belevenissen op die hij samen met enkele vrienden had meegemaakt.

Hieronder het derde en tevens laatste verhaal dat gaat over brandbommen.

“De eerste paar jaar merkte je er hier niet zo veel van de oorlog, maar op andere plaatsen woedde deze in volle hevigheid. De Duitsers bezetten zowat heel Europa. Je vroeg je af of ze ooit nog terug geslagen zou worden. Alleen 's nachts als wij rustig op bed lagen, kwamen de Engelse bommenwerpers op zeer grote hoogte over.

Wij konden alleen het monotone geluid van hun motoren horen, maar voor mij klonk het als muziek in mijn oren. Dat er op grote hoogte luchtgevechten plaats vonden, hoorde je aan het geluid van de motoren of de volgende dag uit de legerberichten.

Als we op zondagmorgen uit de kerk kwamen gingen we meestal met Hemmie mee koffie drinken. Daar was ook Jan van der Zalm en die zei: „Hebben jullie al gehoord dat er vannacht luchtgevechten geweest zijn en dat er kisten met munitie afgeworpen zijn? Ik ben er al wezen kijken, achter de schutting bij het Potteland. Er zijn ook brandbommen bij want ik heb er al een geprobeerd. Je mag er nu niet meer bij komen, want het is afgezet met rode vlaggetjes”.

Op zondagmiddag gingen we altijd met onze vrienden naar de Papetient. Daar kwamen bijna alle jongelui samen en daarom kon het er vrij druk zijn. We besloten dat als we 's avonds naar de Papetient gingen, we er even zouden gaan kijken. Het was een zomeravond en met zijn vijven, Jan van der Zalm, Jan Duyzer, Hemmie, Sem en ik gingen we er zo laat mogelijk heen. Vrij dicht bij elkaar lagen verschillende trommels of blikken met patroonbanden en brandbommen keurig verpakt als honingraten. Ze waren zo groot als een literfles. Zeskantig met ronde kolf. Halverwege zat een koperen knopje waarvan wij dachten dat het de ontsteking was.

Maar wat hij er ook mee deed, er zat geen leven in.

We besloten er een mee te nemen naar de Zijving, zodat we deze op de verharde weg konden gooien. Sommige van ons waren er een beetje bang van en zeiden niet in hun richting te gooien. Al gauw zaten we, alsof het een bal was, al gooierend achter elkaar aan. Bij de van Heemstraweg hielden we halt en bespraken wat we met het ding zouden doen. Er lagen grote betonbuizen die onder de weg door moesten. “Ik zal het nog een keer proberen en dan zien we wel wat we met het ding doen” zei Jan van der Zalm. Hij pakte het ding en smiet het met volle kracht op een betonbuis. Direct hoorde we een sissend geluid. Het ding vloog door de lucht en belandde in een betonbuis die toevallig overeind stond. We maakten ons snel een eindje uit de voeten, want we waren bang dat de buis door de hitte uit elkaar zou springen. Maar dat viel mee. Hij was trouwens wel gebarsten.

Iemand van ons kwam op het idee dat we er een paar moesten halen om met de bevrijding als vuurwerk te gebruiken. De volgende dag was er een jongen uit Reewijk bij onze burens, Barend Goudriaan. Ik vertelde hem van de brandbommen en hij was erg belangstellend. Ik zei dat als hij wilde, we er wel even konden gaan kijken. Tegen het donker gingen we er heen en terwijl hij belangstellend rond keek, nam ik de kans waar en stak er twee tussen mijn jas.

Ik vertelde dit aan mijn vrienden en overlegden waar we met de bommen moesten blijven.

Het was gevaarlijk om ze bij eventuele huiszoeking in huis te hebben. Ad van Dalen (schout) wist ten slotte wel een plek waar ze goed verstopt konden worden. Voor hun huis was een weiland, dat zijn vader in gebruik had. Om er te komen moest je over een sloot en over die sloot lag een til (brug) en daaronder had hij ze verstopt. Daar hebben ze een hele tijd gelegen tot Ad van zijn vader hoorde dat de brug verplaatst moest worden. Het was weer moeilijk onderdak voor ze te krijgen, maar ten slotte heeft Ad ze verstopt boven in een knotwilg achter de boerderij van Keske de Jong. Nog voor de oorlog afgelopen was heeft Keske ze tijdens het knotten van de wilgen gevonden. Dat er toen geen ongelukken mee gebeurd zijn, mag een wonder heten. Hij heeft ze meegenomen naar de boerderij en op de deel op geslagen en mee gegooid, maar “in die rot dingen zit geen leven” zei hij. Wij wisten wel beter en waren van onze bommen af. Waar hij ze gelaten heeft, heb ik hem maar nooit gevraagd.”

Jan van Brakel (Jaargang 7-2)

Een droevige gebeurtenis in Poederoijen

In de notulen van de gemeenteraadsvergaderingen van het dorp Poederoijen stond onderstaand verhaal te lezen van een droevige gebeurtenis die plaats vond op woensdag 16 september van het jaar 1840 in dat dorp en die ongetwijfeld een diepe indruk gemaakt zal hebben op de toen in Poederoijen wonende inwoners en wellicht ook daarbuiten.

Het verhaal is in de letterlijke tekst zoals staat beschreven overgenomen.

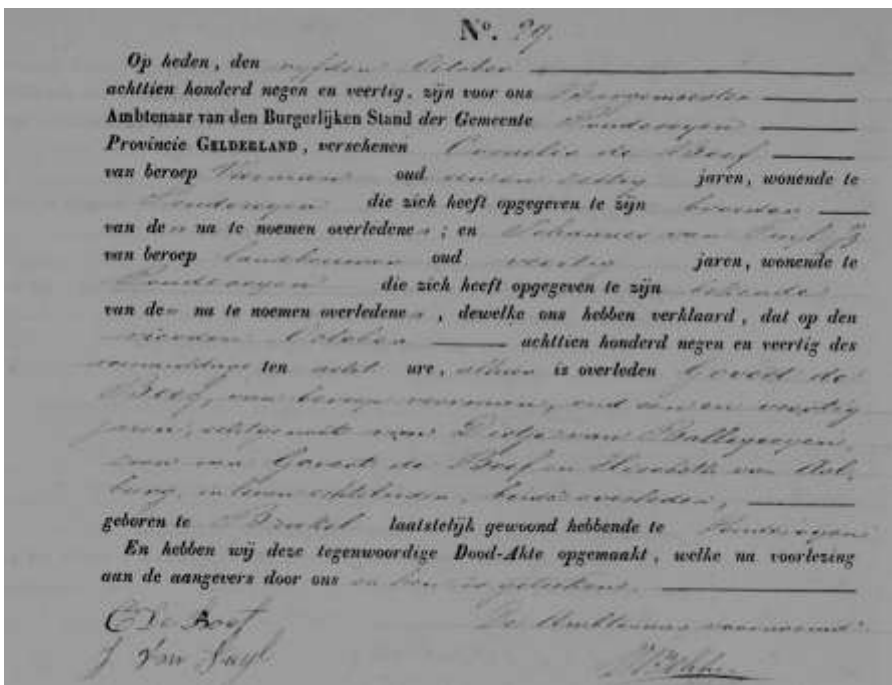
“Poederoijen 17 sept. 1840

Ik achte mij verplicht Uw Edgestr. door deze te informeren dat op gisteren bij het toen plaats gehad hebbende onweder ten gevolge eener bliksemslag door den brand is vernietigd een sedert vijf jaren opnieuw opgebouwd huis staande te Pouderoijen aan de Veerdam en eigendom toebehorende aan Cornelis en Govert de Boef, veerlieden te Pouderoijen woonende. Dat daarbij tevens is omgekomen een jongeling oud 16 jaren gen. Dirk van der Moore welke door den bliksem was geraakt staande in de achterdeur van gemeld huis.

De schoonzoon van Cornelis van Buren en Maaïke de Boef welke genoemd huis in huur bewoonden daarbij tevens nagenoeg al hun inboedel hebben verloren en hierdoor groote verliezen geleden en in diepe armoede gedompeld zijn, daar en boven is er nog ruim 50.000 ponden hooij, 1 ½ morgen haver en enige vimmen tarwe en verdere materialen verbrand, toebehorende aan vermelde eigenaar van het huis en hetgeen aldaar ter beveiliging voor water aldaar gewoonlijk werd ingezameld.

Ik had gemeend van al het gebeurde procesverbaal te moeten opmaken teneinde aan de Arr. Regtbank te Tiel in te zenden doch wilde hieromtrent Uw Edelgestr. welmenen eerst inwagten en neem alzoo de vrijheid Uw Edelgestr. te verzoeken mij met bringer dezès wel te willen informeren hoe danig in deze door mij zal behoren te worden gehandeld, ook wegens hen welke in het huis woonachtig waren en thans bij hun broeders, de bovengemelde veerlieden zijn ingetrokken.

De Poederrijense veerlieden Govert en Cornelis de Boef zijn kort na elkaar en op betrekkelijk jonge leeftijd overleden, Govert gehuwd met Dirkje van Ballegooijen overleed op 4 oktober 1849 op 41 jarige leeftijd en zijn broer Cornelis ongehuwd overleed op 9 september 1850, hij was toen 61 jaren oud beiden geboren te Brakel waar hun vader veerman was op het Brakelse veer. Het waren beiden zoons van Govert de Boef en Elisabeth van Aalburg.

Overlijdensakte van Govert de Boef. De aangifte is gedaan door zijn broer Cornelis de Boef. Beiden veerman van beroep.

Bron: Streekarchief Bommelerwaard Zaltbommel Arch. 115/3.

Jan van Loopik (Jaargang 7-2)

Johanna, de “bastaarddochter” van Egbert Clop

Egbert Clop, heemraad, kerkmeester, borgemeester en schepen te Aalst, collecteur der verponding was ook nog schout van Aalst. Vele titels, maar titels alleen zeggen nog niet alles over iemand zijn leven. Nogal wat “Egberten” en ook “niet Egberten” zoals ikzelf, uit de dorpen Aalst, Brakel en Zuilichem, stammen van deze Egbert Clop (of Klop) af.

Egbert Clop, de man van het borstbeeldje in de kerk van Aalst, heeft in 1700 een “bastaarddochter” verwekt bij Mayken voor de Wint, de dochter van Hendrick Wouters voor de Wint. Zij kreeg de naam Johanna en is geboren in Aalst¹.

Egbert Clop.

Egbert Clop, een welgesteld en gegoed persoon ter plaatse, wil met alle mogelijke voorwensels van het geval afkomen door verschillende rechtzaken te voeren en getuigen op te roepen die de eer van Mayken voor de Wint onderuit kunnen halen.

Zo verklaart ene Gijsbert Wouters van Eeuwijk op 13 januari 1701² ten overstaan van de schepenen van de Hoge Bank van Zuilichem het volgende: “... *menichmael heeft vleyselijck geconverseert en sijne wille gedaen met voorseide Mayken voor de Wint, en onder anderen meer noch in 't jaer 1699....*”.

Arien van Balgoijen verklaart op die zelfde dag:

“... *niet met haer, te weten Mayken voor de Wint, heeft gedaen, maar aen de geut staende wel haer vrouwelijckheit heeft gevat en dat sij het weijgerden, en den moeder op de aenganck comende hij Balgoijen terugh tradt....*”

Nadat op 18 oktober 1700 Johanna is geboren wordt op 21 februari 1701 voor de schepenen Peter Lenshoek en Cornelis van Kerkwijk van de Hoge Bank van Zuilichem, de volgende verklaring afgelegd:

“*Schepenen Lenshoek et Kerkwijk.*

Compareerde Teuntjen Hendricx huisvrouw van Olifier Huijberts, juffr. Louise van Gameren, huisvrouw van doctor Cornelis van Vlist en mevrouw Bartha van Balveren wed^e Tork, ende hebben ter instantie en versoeke van Mayken Hendricx voor de Wint met solene eeden haer door den oudsten schepenen in absentie van den richter, als gestaeft verclaert waer en waerachtigh te wesen, dat sij comparanten op den 18^e october des afgelopen jaers 1700, geweest ter hujs van Hendrick Wouters voor de Wint, vader van de requirante in desen, en dat op die tijt Mayken Hendricx is in de craem gecomen van een jonge dochter en dat eerste comparante, sijnde op die tijt (vroemoeder??), Mayken Hendricx voor de Wint in den hoogste barensnoot tot twee distionictie reijsen affvroegh, ter praesentie van meer andere praesente vrouwen wie dat vader van haer kint was, die tot antwoord gaff, also waer en waerachtigh, als ick met den bant verbonden ben, also waer en waerachtigh is niemant anders vader van mijn kint als Egbert Cornelis Clop, en dat ick oock niemant anders als Egbert Clop bekent hebbe, en soo het anders is, dat ick hier mag blijven sitten tot een spektakel voor alle dese vrouwen, voegende sij Mayken daer noch bij, dat, in val Godt den Heer, haer levensdraet belieffde aff te snijden, sij den doot daer op sterven wilde, dat niemant anders vader van het kint was als gemelten Egbert Cornelis Clop, soo waerlick moeste hun comparanten Godt almachtigh helpen. Actum de 21^e februari 1701.”

Na de deze eed van Mayke voor de Wint moest wel aangenomen worden dat Egbert Clop de vader van het kind is maar deze laatste geeft nog steeds niet toe en over en weer worden nog al wat rechtzaken gevoerd.

Op 21 november 1702 zet Egbert Clop “17½ mergen land”, gelegen op den Kievitsheuvel te Zuilichem in als borg in de rechtzaak tegen Mayken en haar vader Hendrick Wouters voor de Wint³ en twee dagen later op 23 november zet Hendrick Wouters voor de Wint “1½ mergen land in 'de vijf mergen' ter plaetse in het Aalster Meulenveld” in⁴. Dit voor de Wel. Ed. Heeren provinciaal van Gelderland.

In 1705 is het nog niet rustig en weer worden de schepenen geraadpleegd. Nu zijn het de schepenen Aelbrecht van Nuysenborgh en Peter de Roock die de akte⁵ opmaken:

“*Schepenen Nuysenborgh et de Roock.*

Compareerde Egbert Clop, nabuur tot Aelst, en doet aenspraak in cas. van injuris op reede en onreede goederen van Mayken Hendricx voor de Wint en concludeert pront latius in scriptis. Actum 1 junij 1705”.

Dat Egbert Clop toch als verwekker van het kind wordt erkend volgt uit een los vel papier⁶ dat tussen de bladzijden in het Dingsignatenboek van 1706 zit met de volgende tekst:

“*De Heer Verzijl voor den richter in Boemelreweert op te souken en af te schrijven. Sententie waerbij den schout en heymraed Egbert Clop is gecondementeerd om zijn bastaarddochter Johanna te moeten alimenteren. Zal wel meer dan 40 jaren geleden zijn oft daer omtrent.”*

Dit vel papier zal zo van omstreeks 1740 zijn.

Wat er verder van Johanna terecht is gekomen heb ik nog niet kunnen achterhalen maar Egbert Clop is vóór 24 juni 1746 reeds overleden.

Bronnen en noten:

Streekarchief Bommelerwaard Zaltbommel.

1. Dingsignaat ORA van Zuilichem. (arch. 186/15).

2. 186/15.

3. 186/15 folio 139 verso.

4. 186/15 folio 140.

5. 186/15 folio 200 verso.

6. Een los vel papier dat ingevoegd is bij folio 227 (1706) in het boek ORA Zuilichem. Arch. 186/15.

De manslagh (doodslag) op Dirk Wouterszn de Greeff in de herberg van IJken Jansdr. te Zuilichem

Op 18 juli van het jaar 1602 vond te Zuilichem een vechtpartij plaats met dodelijke afloop die ongetwijfeld veel stof heeft doen opwaaien onder de toenmalige bewoners van het dorp en mensen die bezig zijn met familie-onderzoek naar het doen en laten van het geslacht de Greeff ook thans nog zal interesseren want zij komen met hun onderzoek vast en zeker tegen dat in genoemd jaar Dirk Wouterszn. de Greeff werd doodgestoken door Peter Janszn. uit Zuilichem.

Maar wat was nu eigenlijk de oorzaak van dit voorval dat zo onschuldig begon in de herberg van de Zuilichemse waardin IJken Jansdr.

Wel Dirk Wouterszn. de Greeff gehuwd met Lijsken Mertensdr. was blijkbaar een voor die tijd goed ontwikkeld man want hij kon lezen en schrijven en was bovendien ook nog aangesteld als dagelijks schrijver van het dorp Zuilichem, op bovenvermelde datum was hij dan ook in de Zuilichemse herberg bezig met het schrijven van enige cedullen (lijsten) van de generale middelen van het dorp Zuilichem.

Niettemin hij toch een voor die tijd belangrijke functie had zat hij met zijn neef Peter Janszn. en nog enkele andere herbergbezoekers onder het schrijven zwaar te drinken.

Maar dat ging al spoedig fout want onder het uitschenken van bier morste zijn neef Peter Janszn. per ongeluk wat van dit nat op de papieren van Dirk waardoor lelijke inktvlekken ontstonden en meteen had je dan ook de poppen aan het dansen.

Dirk Wouterszn. de Greeff maakte zich kwaad en begon zijn neef Peter Janszn. allerlei verwijten te maken en hem uit te schelden voor een "hansot" terwijl hij riep: "nu zal ik altijd met die onnutte handvlekken (inktvlakken) gekweld zijn."

Ondanks bidden en smeken van Peter Janszn om vergeving en Dirk verontschuldiging aan te bieden dat hij niet wist dat hij zoveel misdaan had en dat hij zijn schrijfloos wel wilde vergoeden liep het voorval steeds verder uit de hand en begon Dirk de Greeff steeds krachtiger termen te gebruiken, het draaide tenslotte uit op een knallende ruzie en men dreigde elkaar met de drinkpotten te gaan slaan.

Andere herbergbezoekers waaronder een zekere Baeken gingen zich ermede bemoeien en er werden messen getrokken, tenslotte zei Peter Janszn tegen waardin IJken: "IJken meu (tante) ik wil naar huis gaan" waarop IJken antwoordde: "doe dat, ik verlang dat ook van je".

Bij het verlaten van de kamer zag Peter Jans echter een stuk van een spies (steekwapen) staan en bedacht zich, hij nam de spies in zijn hand en riep: "laat ze nu maar komen ik zal ze nu wel van mijn lijf keren", het gevecht escaleerde waarbij Peter Janszn zijn neef Dirk Wouterszn de Greeff met de spies heeft gestoken waardoor deze drie dagen later aan zijn verwondingen is overleden.

Het macabere aan dit verhaal is nog dat jaren later ook twee kleinzoons van Dirk Wouterszn de Greeff nl: de broers Ghijsbert en Wouter Mertenszn de Greeff die te Gameren woonden ook zijn vermoord.

Ghijsbert werd op 19 november 1659 doodgestoken bij het huis van de Gamerse schout Jan Janszn van Kerckwijck en Wouter onderging enkele jaren later op 24 januari 1662 een zelfde lot toen hij bij een herberggruzie te Hellouw doodgestoken werd door zijn dorpsgenoot Jan Otten van Tuyl.

De laatste woorden van Wouter waren:

"Nu moet ik sterven, nu moet ik mijn broeder volgen, mijn broeder is ook zo gebleven".

Peter Janszn bracht de rest van zijn leven te Zuilichem door met de bijnaam "de beruchte", hij was een zoon van Jan Peterszn Teck, een in die tijd vooraanstaand persoon in het dorp Zuilichem.

Transcriptie van het verslag van de manslagh op Dirk Wouterszn de Greeff op 18 juli 1602 te Zuilichem:

"Verklaren tuigen en assirmeren IJken Jansdr, weerdinne tot Zuilichem, egte huisvrouw van Laurens Sebastiaans, oud omtrent 70 jaren en Mechteld Gerits haare diensmaagd, oud ongeveer 25 jaren bij zekere waarheid en ter instantie en verzoek van Jan Peterszn van Zuilichem dat haar depositanten voorschr. werkelijk is dat op de 18^e dag juli lestleden in haar huis te gelagen zaten en dronken, onder andere gelagslieden des voorschr. producent's zoon Peter Janszn genoemd en ene Dirk Wouterszn de Greeff, zijnde dagelijks schrijver des dorps Zuilichem, schrijvende toen ook mede enige cedulle van de generale middelen en deed nietemin zwaar drinken. Maar hoe we ook drukten of gooiden er was geen leven in te krijgen. Jan van der Zalm zei dat het mogelijk moest zijn want bij hem was het 's morgens al een keer gelukt.

De voorschr. Dirk Wouterszn en Peter Janszn met de anderen uit een glas groot twee pot bier, 't zelve sij dikwijls met de andere gelagslieden te gronde uitgedronken hadden zodat ze zeer hoog beschonken waren waardoor dat voorschr. Peter Janszn in het schenken (zo genoeg scheen) en tot zijn leedwezen een weinig bier storte op de pampieren of schriften van Dirk Wouterszn., schrijver voorschr.

Daarover dat Dirk Wouterszn voorschr. kijfelijke en onmanierlijke woorden aan voorschr. Peter Janszn toegesproken heeft zeggende: (met tucht hier gezegd) gij hansot ik zal altijd van onnutte handvlekken gekweld zijn, waarop Peter Janszn antwoorde: Dirk neef heb ik daar zo veel aan misdaan dat gij mij zo kwalijk toespreekt, ik en kan lezen noch schrijven, ik en wist niet dat er zoveel aan misdaan was.

Ik bid U neef vergeef het mij deze maal ik en zal 't mijn leven niet meer doen, schrijf wederom opnieuw, ik wil u schrijffoon graag betalen.

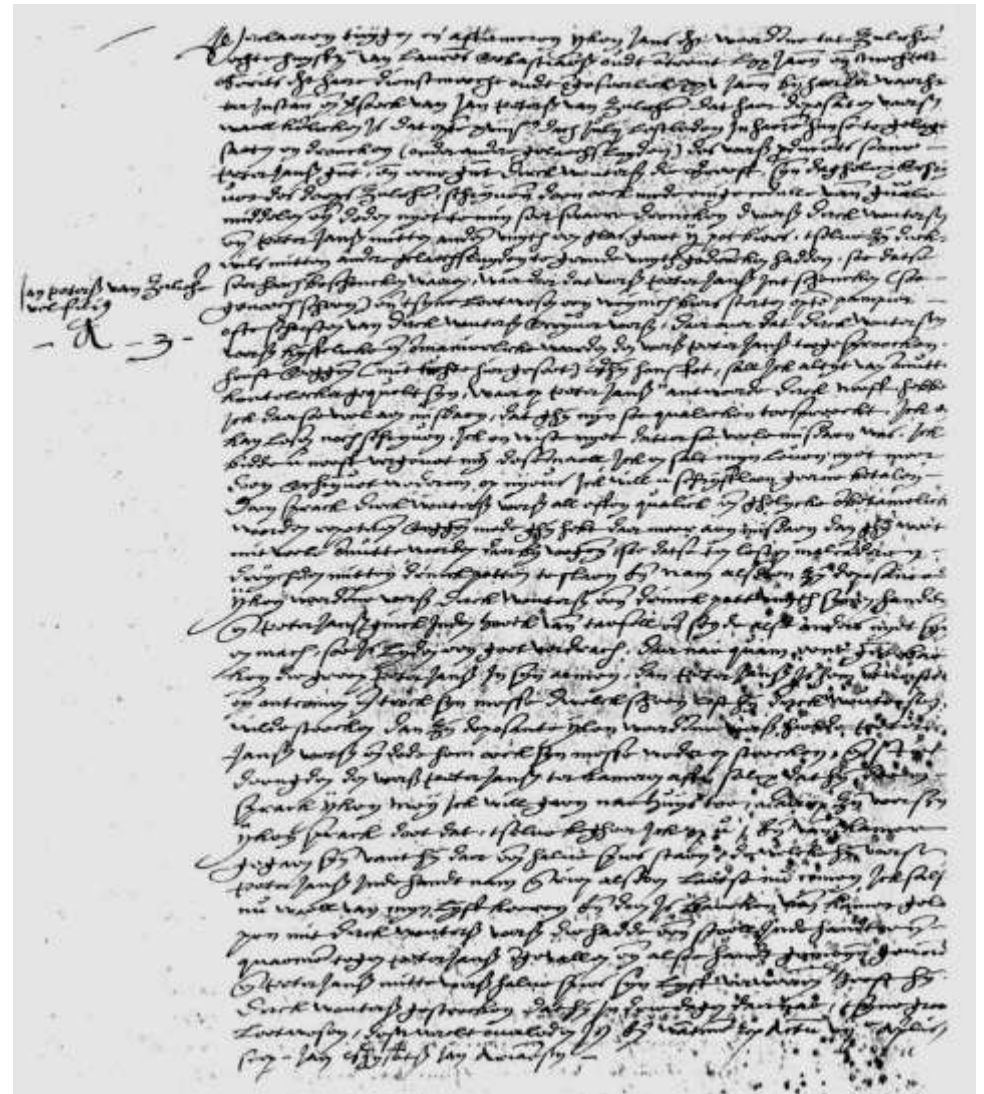
Toen sprak Dirk Wouterszn. voorschr. al even kwalijke en gelijke onbetamelijke woorden repeterende zeggende: mede gij hebt daar meer aan misdaan dan gij weet, met veel onnutte woorden daarbij voegende zodat ze tenleste mekaar dreigden met drinkpotten te slaan, zij nam alsdan, volgens deposante IJken, weerdinne voorschr., Dirk Wouterszn een drinkpot uit zijn handen en Peter Janszn ging in den hoek van de tafel en zegde: als 't anders niet zijn en mag zo is lijdén een goed verdrag.

Daarna kwam ene genoemd Baeken, die greep Peter Janszn in zijn armen, dan Peter Janszn is hem ontworsteld en ontkomen en trok zijn mes, dewelk scheen of hij Peter Janszn wilde steken, dan zij deposante IJken weerdinne voorschr. haalde Peter Janszn voorschr. en deed hem ook zijn mes weer opsteken en stiet en dwong den voorschr. Peter Janszn ter kamer af, zulks dat hij toen sprak: IJken meu ik wil gaan naar huis toe, daarop dat zij voorschr. IJken sprak: doet dat 't zelve begeer ik van U, hij van de kamer gegaan zijnde vond daar een halve spies staan dewelke voorschr. Peter Janszn in de hand nam en riep alstoen: laat ze nu komen ik zal ze nu wel van mijn lijf keren en toen is Baeken van de kamer gelopen met Dirk Wouterszn. voorschr. die had een stoel in de hand en kwam tegen Peter Janszn te vallen en alzo handgemeen geworden en Peter Janszn met de halve spies zijn lijf werende heeft hij Dirk Wouterszn. gestoken dat hij drie dagen hierna tot zijn groot leedwezen dezer wereld overleden is.

Actum 7 april 1603.

Schepenen Jan Ghijsberts, Jan Adriaanszn. ”

Hieronder ziet u de akte waarin de herberggruzie met dodelijke afloop te Zuilichem in 1602 beschreven is.

Bron: Streekarchief Bommelerwaard Zaltbommel.
Oud-Rechterlijk Archief van de Hoge Bank van Zuilichem Protocol van condschappen (Gerechtelijke getuigenissen) Arch. 186/644.